

SPIS TREŚCI

Janusz Tazbir, Wstęp do wydania trzeciego	V
<i>Przedmowa do wydania pierwszego</i>	3
Rozdział pierwszy: KRAJ I LUDZIE	5
Małopolska. — Kraków i okolica. — Tatry. — Sandomierskie. — Lubelskie. — Śląsk. — Łęczyckie i Sieradzkie. — Wielkopolska. — Kujawy. — Toruń i Gdańsk. — Prusy Królewskie. — Kaszubi i Słowińcy. — Warmia. — Mazowsze pruskie. — Warszawa. — Mazury. — Kurpie. — Podlasie. — Litwa. — Litwini. — Język litewski. — Wilno. — Inne miasta litewskie. — Polesie. — Ziemie ruskie. — Osadnictwo polskie. — Lwów. — Inne miasta ruskie. — Zaporozże.	
Rozdział drugi: WSPÓŁMIESZKANCY OBCEGO POCHODZENIA	51
Żydzi. — Ich rola społeczna. — Pochodzenie ludności żydowskiej. — Kwestia językowa. — Życie umysłowe i religijne. — Frankiści i chasydzy. — Gmina żydowska. — Getto. — Niechęć do Żydów. — Zaczepki i burdy. — Pogromy. — Neofici. — Ormianie. — Tatarzy litewscy. — Karaimi. — Cyganie.	
Rozdział trzeci: STOSUNKI Z ZAGRANICĄ (EUROPA ŁACIŃSKA)	79
Przynależność do kultury łacińskiej. — Znajomość łaciny. — Znajomość literatury łacińskiej. — Podróżnictwo. — Mody obce. — Włochy. — Znajomość języka. — Podróże do Włoch. — Rzym. — Inne miasta włoskie. — Literatura włoska. — Włosi w Polsce. — Hiszpania. — Francja. — Niechęć do Francuzów i zmiana nastroju. — Rozkwit francuszczyzny. — Język francuski i literatura francuska. — Holandia. — Anglia. — Szkoci. — Literatura angielska. — Kraje skandynawskie. — Echa najazdu szwedzkiego. — Niemcy. — Osadnicy niemieccy, ich polonizacja. — Język niemiecki. — Rozmiary wpływów niemieckich. — Czechy, ich supremacja kulturalna i upadek znaczenia. — Węgry. — Sympatie węgierskie. — Wpływy węgierskie.	
Rozdział czwarty: STOSUNKI Z ZAGRANICĄ (WSCHÓD I KRAJE ZAMORSKIE)	113
Moskwa. — Stosunek szlachty do niej. — Sekciarze wielkoruscy. — Znajomość kraju. — Polacy w Rosji i na Syberii. — Wołoszczyzna. — Tradycje	

rzymskie. — Lekceważenie kraju. — Wpływy polskie na dworach rumuńskich. — Kolonizacja pasterzy wołoskich. — Słowiańszczyzna bałkańska. — Serbowie. — Bułgarzy. — Grecja. — Kupcy greccy. — Świat mużłmański. — Inwektywy na islam. — Fantastyczne wieści. — Zamknięcie w sprzeczcie orientalnem. — Znajomość języków. — Towar wschodni. — Jeńcy tureccy i tatarscy. — Polacy w niewoli wschodniej. — Renegaci. — Tematy orientalne w literaturze. — Palestyna. — Pielgrzymi do Ziemi Świętej. — Persja. — Misje polskie. — Indie. — Chiny. — Tematy chińskie w sztuce i literaturze. — Japonia. — Egipt. — Inne kraje afrykańskie. — Ameryka.

Rozdział piąty: SZLACHTA 143

Duma szlachecka. — Pojęcia o pochodzeniu szlachty. — Wolność. — Rycerskość. — Ziemiańskość. — Równość. — Tytuły arystokratyczne. — Tytuły ziemskie. — Tytulatury towarzyskie. — Magnaci i klienci. — Szlachta szaraczkowa. — Tradycje rodzinne. — Genealogie. — Herby. — Nazwiska. — Nowa szlachta. — Samozwańcy. — Spory o prawa szlacheckie.

Rozdział szósty: MIASTA I MIESZCZANIE 189

Niechęć szlachty do mieszczan. — Przechodzenie mieszczan w szeregi szlacheckie. — Stosunek do ludności żydowskiej. — Klęski. — Nędza miast. — Zewnętrzny kształt miasta. — Plany urbanistyczne. — Nieporządek uliczny. — Wodociągi, studnie, kanalizacja. — Oświecenie. — Rynek i ratusz. — Sklepy. — Niebezpieczeństwo pożarów. — Nazwy ulic. — Numery, napisy i znaki na domach. — Gospody i pijaństwo. — Nierząd. — Ustrój cechowy. — Organizacja wojskowa mieszczan. — Mistrzowie i czeladnicy. — Zarząd miasta. — Emancypacja polityczna mieszczan.

Rozdział siódmy: CHŁOPI 229

Pojęcia o chłopach. — Skargi na lenistwo i złodziejstwo. — Pijaństwo i zawiadactwo. — Zależność gospodarcza od dworu. — Ograniczenie wolności osobistej. — *Glebae adscriptio* i dezercja. — Sądownictwo dziedzica. — Kary. — Gromada wiejska. — Solidarność wsi. — Ogólny sąd o stosunkach pańszczyźnianych. — Kultura ludowa. — Wpływ duchowieństwa. — Dwór jako autorytet kulturalny. — Wędrowki ludności wiejskiej. — Dziady wędrownie. — Przekupnie wędrowni. — Świadomość stanowa wsi. — Ruchawki włościańskie.

Rozdział ósmy: WIEDZA I WIARA 257

Ogólny poziom intelektualny. — Brak zainteresowań teoretycznych. — Upadek nauk świeckich. — Ożywienie zainteresowań w epoce stanisławowskiej. — Tradycyjny światopogląd. — Pojęcia astronomiczne. — Wiadomości o świecie mineralnym. — Botanika. — Zoologia. — Zwierzęta fantastyczne. — Wiadomości o ludziach obcych. — Magia. — Dni feralne. — Złe miejsca. — Liczby i słowa. — Przedmioty magiczne. — Czynności magiczne. — Czarownicy. — Wróżby i znaki wieszczce. — Diabeł. — Opętani. — Czarownice. — Sabaty czarownic. — Demony popularne. — Upiory. — Wilkołaki.

Rozdział dziewiąty: ŻYCIE RELIGIJNE 295

Gorliwość religijna. — Nabożeństwa. — Różańce. — Karawaka. — Asceza. — Bractwa. — Używanie rzeczy świętych do celów świeckich. — Kultury

świętych. — Patronowie. — Obrazy święte. — Wota. — Pielgrzymki. — Kalwarie. — Wydrwigrosze. — Dewotki. — Pustelnicy. — Afektowana pobożność. — Księża i ich poziom intelektualny. — Kaznodziejstwo. — Literatura dewocyjna. — Kler. — Świecki tryb życia dostojników kościelnych. — Moralność duchowieństwa. — Jezuici. — Pijarzy. — Misjonarze. — Zakony franciszkańskie. — Inne zakony. — Poziom życia zakonnego. — Cześć dla duchownych. — „Nawracanie“ Żydów. — Niechęć do schizmy. — Walka z obozem protestanckim. — Zarzuty przeciwko heretykom. — Napady na dysydentów. — Prześladowanie arian. — Idee wieku oświecenia.

Rozdział dziesiąty: SZKOŁA I KSIĄŻKA 351

Szkółki parafialne. — Klecha. — Nowe pomysły w okresie oświecenia. — Wartościowanie nauki szkolnej w społeczeństwie. — Szkoły humanistyczne. — Szkoły klasztorne. — Nauczanie łaciny. — Metody wychowawcze. — Emulacja. — Kary. — Burdy studenckie. — Wakacje. — Kształcenie dziewcząt. — Szkolnictwo wyższe. — Akademia Krakowska. — Akademia Wileńska i Zamojska. — Próby założenia akademii we Lwowie. — Książka. — Nakłady. — Druk. — Ozdoby i koncepty. — Oprawa. — Znaki własnościowe. — Dedykacje. — Zakłęcia. — Księgarstwo. — Biblioteki.

Rozdział jedenasty: ŻYCIE LITERACKIE 385

Zainteresowania literackie magnatów, ziemian, księży, mieszczan. — Udział poszczególnych ziem. — Obcy piszący po polsku. — Kobiety-autorki. — Nadprodukcja literacka i obniżenie poziomu. — Brak ambicji autorskich. — Niechęć do drukowania. — Nakładcy i przypadkowy dobór. — Literatura w odpisach. — Tradycje ustne. — Forma literacka. — Sztuczki i figle stylistyczne. — Poezja okolicznościowa. — Panegiryki. — Paszkwile. — Okolicznościowość poezji religijnej. — Twórczość teatralna. — Teatr dworski. — Teatr szkolny. — Widowiska ludowe. — Twórczość wesolej kompanii. — Druki sowizrzańskie. — Literatura moralizująca.

Rozdział dwunasty: MEDYCYNA 421

Lekarze. — Wykształcenie medyczne. — Cyrulicy, aptekarze i lekarze zakonni. — Domorośli lekarze. — Akuszerki. — Apteki. — Olejkarze. — Apteczki dworskie. — Lekarstwa. — Cudowne leki. — Wyjazdy kuracyjne. — Szpitalnictwo.

Spis ilustracji całostronicowych 445

Spis ilustracji w tekście 448

